

Neculai Bolohan, *Bronzul târziu la Dunărea de Jos. Componente și relații interculturale*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, 362 p.

Lucrarea de față reprezintă „o secțiune” a tezei de doctorat intitulată *Civilizațiile de la sfârșitul Epocii Bronzului din spațiul sud-carpatic al României și relațiile lor cu cele din sud-estul Europei*, susținută de Neculai Bolohan în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în octombrie 2006.

Tematica abordată este una de maxim interes și reprezintă prima sinteză de mare anvergură a grupurilor Goslogeni-Yagnilo și Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna, la patru decenii după contribuțiile binecunoscute ale lui Bernhard Hänsel¹ și Sebastian Morintz². Autorul adună și analizează cu mult profesionalism datele referitoare la cele două grupuri amintite mai sus, folosind pe lângă informațiile deja publicate și o amplă documentație inedită obținută atât prin participarea directă la cercetări, cât și prin valorificarea jurnalelor de săpătură sau prin studiul mai multor loturi de materiale aflate în diferite colecții muzeale.

Lucrarea este structurată cursiv și foarte ușor de parcurs. Astfel, după o prefață semnată de Profesorul Attila László, urmează un *Cuvânt înainte*, o *Introducere* (Cap. I) și o prezentare a *Cadrului Geografic* (Cap. II). *Catalogul descoperirilor* (Cap. III) este expus uniform, redând informații legate de tipul cercetării, tipul monumentului arheologic și amplasamentul sitului, descrierea sumară a contextului descoperirii, stratigrafia și bibliografia aferentă. Acesta cuprinde 57 de situri atribuite grupului Coslogeni-Yagnilo și 61 cu descoperiri cu ceramică de tip Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna, reprezentând cea mai completă repertoriere a celor două manifestări culturale, elaborată până în prezent. În acest context, trebuie să facem totuși unele precizări punctuale referitoare la o serie de descoperiri menționate în catalogul grupului Coslogeni. Astfel, ne exprimăm îndoiala asupra existenței unor descoperiri

¹ Hänsel 1976.

² Morintz 1978.

atribuite acestei manifestări culturale în siturile de la Enisala (nr. cat. 15) sau Jijila (nr. cat. 23). Informația a fost preluată de autor din bibliografie³, însă în urma prelucrării și publicării în mare parte a materialelor⁴ se poate observa că ceramica poate fi atribuită în întregime culturii Babadag. Personal credem că aceeași situație este și în cazul descoperirilor de la Satu Nou–Valea lui Voicu (nr. cat. 42), Gârlița (nr. cat. 16) sau Rasova (nr. cat. 37).

Istoricul și stadiul cercetărilor (Cap. IV) expune amănunțit contribuțiile referitoare la evoluția principalelor grupe culturale din perioada târzie a epocii bronzului, de la Dunărea de Jos. Acest capitol este urmat de o succintă prezentare a manifestărilor culturale specifice perioadei mijlocii a epocii bronzului în spațiul studiat (Cap. V), insistând mai ales asupra culturilor Monteoru și Tei, care alături de grupurile Verbicioara și Gârla Mare înregistrează o evoluție îndelungată și pe parcursul bronzului târziu.

Componenta principală a lucrării constă, așa cum am afirmat deja, în analiza grupelor Goslogeni-Yagnilo și Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna. În acest demers autorul a luat în calcul aspecte precum aria de răspândire, habitatul, ritul și ritualul funerar, artefactele din silex, piatră șlefuită și os, ceramica, activitatea metalurgică, încheind cu considerații privind cronologia și originea acestor manifestări. Expunerea este însoțită de argumentații logice susținute cu cataloage, hărți, tipologii, analogii și raportări ale descoperirilor la un spațiu mai vast.

În capitolul intitulat *Considerații privind conexiunile culturale din bronzul târziu în Răsăritul Peninsulei Balcanice* (Cap. VIII) sunt reluate discuțiile privitoare la structurile de locuire, necropole, obiecte din piatră și os, ceramică și metalurgie. Autorul pune în evidență o serie de elemente care au influențat diferit evoluția comunităților umane din spațiul studiat. În aceste condiții este evidențiată o renaștere culturală cu „nuanțe și încărcături diferite pornind de la sud spre nord și de la est la vest”. Astfel, grupurile de la sud de Stara Planina au fost puternic influențate de periferia lumii miceniene în schimb arealul carpato-balcanic poate fi legat mai mult de centrul Europei sau nordul Mării Negre.

Concluziile (Cap. IX) lucrării sunt unele foarte importante și interesante. Autorul ne propune un scenariu de evoluție istorică a civilizațiilor umane din zona și intervalul cronologic studiat. Pe ansamblu, spațiul est-balcanic, la sfârșitul epocii bronzului, poate fi împărțit în „trei cercuri culturale majore”: carpato-balcanic, sud-balcanic și litoral. Comunicarea între cele trei cercuri ar fi fost posibilă pe o axă orientată NV-SE, spre zona strâmtorilor dar și de-a lungul litoralului vest-pontic. Un

³ Morintz 1978; Morintz, Anghelescu 1970; Florescu 1991; Simion 2002.

⁴ Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008; Ailincăi et alii 2011; Ailincăi et alii 2013.

rol important în acest scenariu l-au jucat „zonele de contact”, care au „avut menirea de a prelucra sau retransmite tehnologii sau prototipuri artefactuale”. Poziționarea geografică strategică deosebită a unor grupe pe una dintre cele mai importante artere de comunicație din Europa, Dunărea, a înlesnit circulația bunurilor, a tehnologiilor, cât și a populațiilor.

Însoțită de un rezumat generos în limba engleză, cât și de o ilustrație bogată și riguros întocmită, cartea colegului Neculai Bolohan constituie una dintre cele mai importante lucrări dedicate perioadei finale a epocii bronzului în spațiul carpatobalcanic și poate fi considerată un reper bibliografic pentru studiul acestui domeniu.

BIBLIOGRAFIE

- Ailincăi, S.C., Jugănar, G., Țârlea, A., Mihail, F., Vernescu, M., Ailincăi, A. 2011, *Noi date referitoare la așezarea culturii Babadag de la Enisala–Palanca, com. Sarichioi, jud. Tulcea. Cercetările arheologice din perioada 2003-2006*, Revista Arheologică 7, 1-2, 157-199.
- Ailincăi, S.C., Mihail F., Constantinescu, M. 2013, *Așezarea din prima epocă a fierului de la Enisala–Palanca. Cercetările arheologice din 2010*, în Ailincăi, S.C., Țârlea, A., Micu, C. (eds.), *Din preistoria Dunării de Jos. 50 de ani de la începutul cercetărilor de la Babadag (1962-2012). Actele conferinței „Lower Danube Prehistory. 50 Years of Excavations at Babadag, Tulcea, September 20th-22th, Brăila*, 387-460.
- Florescu, A. 1991, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România*, CCDJ 9.
- Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, vol. I-II, Bonn.
- Morintz, S. 1978, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, București.
- Morintz, S., Anghelescu N. 1970, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*, SCIV 21, 3, 333-415.
- Simion, G. 2002, *Jijila, com. Jijila, jud. Tulcea, Punct: Cetățuie*, CCAR. Campania 2001, 177.
- Sîrbu, V., Ailincăi, S., Simion, G. 2008, *Jijila–Cetățuie. O așezarea fortificată a culturii Babadag în nord-vestul Dobrogei*, Brăila.

Sorin-Cristian AILINCĂI

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea